

Elżbieta Wiśniewska

Taniec integracyjny jako forma aktywności wpływająca pozytywnie na samopoczucie dzieci niepełnosprawnych ruchowo

---

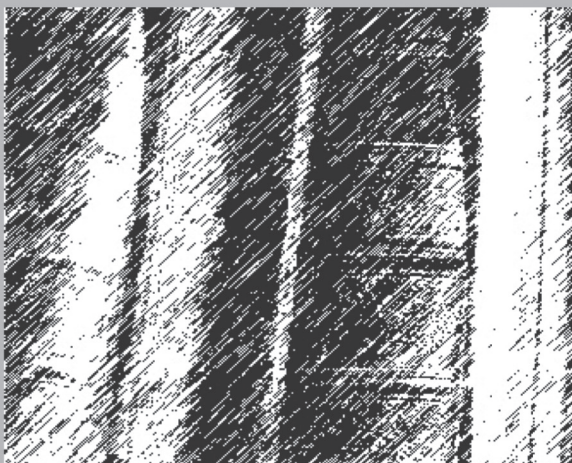
Chowanna 1, 281-296

2011

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

ELŻBIETA WIŚNIEWSKA

Taniec integracyjny jako forma aktywności wpływająca pozytywnie na samopoczucie dzieci niepełnosprawnych ruchowo

Integrating dance as a form of activity that has positive effect on the disposition of disabled children

Abstract: Disabled children need special care and interest from the environment in which they live. Enabling them to participate in different kinds of activities involving healthy children seems to be indispensable form of therapy. An example of such therapy is integrating dance class. Involvement of disabled children in dance classes increases their self-confidence. Participation in such classes is also source of their happiness. Keeping in mind and caring about proper development of disabled children it is useful to look more closely at the advantages that spring from their involvement in this kind of activities and the impact it has on the betterment of their lives, especially their disposition.

Key words: integrating dance, disabled children, disposition.

Życie dzieci niepełnosprawnych ruchowo obfituje w szereg specyficznych problemów dotyczących ograniczeń, które w znacznym stopniu utrudniają im funkcjonowanie psychospołeczne. Problemy te dotyczą przede wszystkim ich fizycznej odrębności — wyglądu zewnętrznego i sprawności motorycznej. Dzieci z uszkodzonymi narządami ruchu często eliminowane są z wielu zabaw ruchowych, co istotnie ogranicza dopływ bodźców emocjonalnych i społecznych wynikających ze współuczestnictwa w zabawie, w konsekwencji sprzyjając wytworzeniu się u dziecka poczucia opóźnienia.

Każde dziecko pomimo niepełnosprawności danego organu czy funkcji pragnie być tak jak inne dzieci kochane i akceptowane, pragnie odnosić w szkole sukcesy, być uznawane w grupach koleżeńskich, móc aktywnie uczestniczyć w tych wszystkich zabawach i zajęciach, w których uczestniczą jego pełnosprawni koledzy (Maciarz, 1992). Dzieci niepełnosprawne ruchowo, posiadając pozytywny stosunek do siebie i świata, pomimo wielu ograniczeń w społecznym funkcjonowaniu mają również duże możliwości. Najważniejsza dla takiego dziecka jest samoakceptacja, która stanowi punkt wyjścia i podstawę wszelkich oddziaływań wychowawczych, mających na celu jak najlepsze przygotowanie dziecka do życia. Istotny stymulator rozwoju, który jest również czynnikiem kształtującym, podtrzymującym i wzmacniającym poczucie własnej wartości, stanowi aktywność dziecka. Dziecko niepełnosprawne ruchowo ma ogromne możliwości wyrażenia własnej osobowości między innymi poprzez różne formy aktywności artystycznej, jak: malowanie, tkanie, rzeźbiarstwo, a także aktywności sportowej, która ma znaczenie psychologiczne i usprawniające (Urban, 2008). Ponadto, inną ważną formą aktywności, w której dziecko z uszkodzonym narządem ruchu może się realizować, jest po prostu zabawa. Aktywność twórcza przejawiająca się w zabawach dziecka, niezależnie od poziomu jego rozwoju psychofizycznego, wypływa z naturalnej potrzeby „bycia aktywnym”. Zabawa jest formą ekspresji, przejawem potrzeby działania na rzecz swego rozwoju i doskonalenia (Minczakiewicz, 2006). Aktywny udział dziecka w zabawie pozwala mu być wolnym od wszystkiego, co ogranicza, burzy, niepokoi czy wyzwała lęk. Zabawa pozwala zapomnieć o kalectwie, nieszczęściu, lęku, bólu i cierpieniu. Twórcza postawa bawiącego się dziecka jest wynikiem jego potrzeby poszukiwania, doznawania radości bawienia się, przeżywania osobistego sukcesu, który czasami jedynie za sprawą zabawy wydaje się możliwy. W świecie zabawy może zagościć prawdziwa radość. Zabawowy dziecięcy świat to świat idealny, przyjazny, znoszący wszelkie bariery, eliminujący wszelkie trudności i przeciwności losu. Zabawa nie tylko umożliwi dziecku przeżycie sukcesu, którego być może nigdy jeszcze nie doświadczyło; jest także „dziwnym” mechanizmem uruchamiającym dziecięce,

jakże czasem bardzo niesprawne ciało, rozwija umysł, porządkuje i tonizuje emocje (Dbaj, 2006). Tego rodzaju formy aktywności poprawiają samopoczucie dziecka, podwyższają jego wartość we własnych oczach, wypełniają czas wolny, często stanowią również pomost między dzieckiem a innymi ludźmi, dając pretekst do rozmów, okazję do zaprezentowania się i szansę zdobycia uznania rówieśników (Urban, 2008).

Doskonałym połączeniem formy aktywności artystycznej, sportowej oraz zabawy jest taniec, który towarzyszy człowiekowi niemal od początku jego istnienia, a zdaniem antropologów, jest nawet starszą formą wyrażania siebie niż mowa. Stanowi więc nic innego jak najstarszą niewerbalną formę wyrażania uczuć, emocji, pragnień. Pozwala wsłuchać się w siebie i dać upust emocjom, a także jest uniwersalnym językiem komunikacji między ludźmi. Dla dzieci niepełnosprawnych ruchowo taniec to przede wszystkim wspiana forma zabawy, dzięki której poprzez działanie, przeżywanie, odkrywanie i tworzenie, mimowolnie, jakby niezauważalnie realizują się cele terapeutyczne, również te skierowane na poprawę ich samopoczucia.

Poruszając tematykę znaczenia tańca w życiu człowieka, należy wyjść przede wszystkim od określenia znaczenia ruchu w jego życiu. Ruch towarzyszy człowiekowi w różnych formach jego aktywności od chwili narodzin aż do śmierci. Jest to na przykład: ruch związany z życiem codziennym i zaspokajaniem różnych potrzeb, czyli tzw. ruch „użytkowy”; ruch „profesjonalny” wykonywany w uprawianym zawodzie; ruch „ekspresyjny”, za pomocą którego człowiek wyraża swoje emocje; a także ruch, który służy nawiązywaniu kontaktów i komunikowaniu się z otoczeniem. „Język ruchu” lub inaczej „język ciała” stanowi około 70% komunikacji interpersonalnej, czyli porozumiewania się ludzi między sobą (Bogdanowicz, Kisiel, Przasnyska, 1998). Rudolf Laban, twórca nowoczesnej gimnastyki twórczej, zwanej również ekspresyjną, potrzebę ruchu, a także potrzebę odprężenia, potrzebę ekspresji i potrzebę tworzenia uznawał za najważniejsze potrzeby człowieka. Twierdził, że ruch jest przejawem potrzeby ludzkiej aktywności. Zauważył, że ograniczanie człowiekowi naturalnej potrzeby swobody ruchu stanowi przyczynę stresów psychicznych, stanów niepokoju i zahamowań, co wiedzie do utraty wiary we własne możliwości, w konsekwencji czego człowiek zamyka się w sobie, odsuwa się od innych, traci kontakt z otoczeniem. Zdaniem Labana, najwyższym poziomem rozwoju aktywności ruchowej jest „ruch kreatywny”, który umożliwia zaspokojenie potrzeby tworzenia. Kreatywność, według Labana, „jest manifestacją wewnętrznych stanów świadomości i emocji człowieka, dlatego działania twórcze pozwalają na rozładowanie skrytych i hamowanych uczuć, odreagowanie napięć psychicznych” (cyt. za: Bogdanowicz, Kisiel, Przasnyska, 1998). Ruch więc z jednej stro-

ny ma istotne znaczenie dla rozwoju osobowości człowieka, z drugiej zaś może stać się istotnym elementem terapii (ibidem).

R. Laban odkrył także, że wszystkie wymienione potrzeby człowiek może zaspokoić w tańcu, jednej z rzadkich dziedzin ludzkiej działalności, w której człowiek angażuje jednocześnie ciało, duszę i umysł (Tomaszewski, 1991; Bogdanowicz, Kisiel, Przasnyska, 1998). Taniec może stać się dla człowieka medytacją, środkiem poznania wewnętrznego i zewnętrznego jednocześnie, jest pomocny w porozumiewaniu się i wyrażaniu uczuć, które trudno czasem przekazać w inny sposób, może być sposobem na wzmocnienie komunikacji pozawerbalnej, a także na integrację (Tomaszewski, 1991). Taniec to również socjalizacja. W tańcu interakcje społeczne zachodzą jednocześnie z fizycznym uczeniem się, sprawiają przyjemność, bezstresowo poprawiają umiejętności motoryczne, a także wywołują wewnętrzną motywację bez względu na zewnętrzną nagrodę. Poprzez taniec poprawia się również samoocena i umiejętność oceny sytuacji (Kappert, 2005).

Jedną z form rehabilitacji niepełnosprawnych stanowi muzyka i ruch w grupie integracyjnej, a więc wśród osób pełnosprawnych. Muzyka jest przyjemna do słuchania dla wszystkich, różnica występuje tylko w indywidualnym podejściu i upodobaniu w jej percepcji. Jedni lubią cichą muzykę, inni głośną, rytmiczną, podrywającą do ruchu ciała. Słuchający na ogół interpretuje muzykę ruchem, kiwaniem głową, tupaniem, wybijaniem rytmu palcami lub dłonią — w ogóle ruchem. Skoro muzyka daje tyle przyjemności, jest tak mobilizująca do ruchu, można i należy ją wykorzystać do rehabilitacji osób niepełnosprawnych. Muzyka, rytm i melodia wymuszają na ćwiczącym ruch o pożądanej amplitudzie i zakresie, tworząc przemyślany układ ćwiczeń rehabilitacyjnych, inaczej mówiąc — taniec integracyjny (Golc, 2003). Choć możliwości ruchowe dzieci z dysfunkcją narządu ruchu są ograniczone, ekspresja takich granic nie zna. W tańcu liczy się każdy gest. Nie dziwi więc fakt, że dzieci niepełnosprawne uczestniczące w zajęciach tanecznych są pełne entuzjazmu. Taniec to dla nich normalność i szansa na kontakt z innymi (Paluch, 2009). Poprzez taniec dziecko niepełnosprawne ma okazję poznania możliwości i ograniczeń własnego ciała. Taniec pozwala mu na wsłuchanie się w siebie, wyrażenie się przez ruch oraz interpretację własnego wnętrza (Golc, 2003). Dla dzieci z dysfunkcją narządu ruchu, z których wiele nie tylko porusza się na wózku, lecz także ma obniżoną sprawność manualną, taniec to improwizacja połączona z dramą. Niebagatelną właściwością dramy z punktu widzenia rozwoju aktywności własnej dziecka, jej cechą immanentną jest to, że „wykorzystuje spontaniczną, właściwą naturze człowieka ekspresję aktorską oraz skłonność do naśladownictwa i zabawy” (Dziedzic, Pichalska, Świdorska, 1995) oraz — co ważne

w rozwoju komunikacji interpersonalnej — „wyzwała swobodne mówienie” (ibidem). Dzięki działaniom dramowym dziecko może dotrzeć bezboleśnie do prawdy o faktach i problemach. Poprzez spontaniczną improwizację uruchamia się intuicję, inwencję, wyobraźnię i dzięki charakterystycznej dla człowieka zdolności życia fikcją — odkrywa on rzeczywistość, jak-by doświadczał jej realnie (Machulska, Pruszkowska, Tatarowicz, 1997). „Taniec integracyjny jest związkiem ekspresji ruchowej i kondycji psychicznej tancerza, daje szerokie możliwości wyrażania siebie. Taniec integracyjny jest ruchem zaczynającym się w głębi człowieka, wynikającym z jego doznań i myśli. Oparty jest na idei partnerstwa, równości, wzajemnego szacunku i zrozumienia. Jest formą przełamywania barier, przekraczania granic zakorzenionych głęboko w naszej świadomości. Przesuwa granice i ograniczenia tańca” (Rybok, 2008). Ponadto taniec to nie tylko umiejętność stawiania kroków i ruchu ciała w rytmie muzyki, to również nauczanie form, takich jak przedstawianie się, przywitanie, pozdrowienie, proszenie do tańca, dziękowanie za wspólny taniec i towarzystwo — a więc także pewnego rodzaju forma przygotowania do życia. Radość tańczących niepełnosprawnych jest zwykle tak duża, że kompensuje wszelkie utrudnienia i nieco nienaturalne ustawienie pary czy grupy w tańcu (Golc, 2003).

Badania własne

Dostrzegając terapeutyczną wartość tańca integracyjnego dla rozwoju dzieci niepełnosprawnych ruchowo, pojęto próbę poznania jego wpływu na ich samopoczucie. Z uwagi na przedmiot badań, jaki stanowi znaczenie tańca integracyjnego dla samopoczucia dzieci z dysfunkcją narządu ruchu, badania opierały się przede wszystkim na zainteresowaniu badacza jednostkowym wymiarem odbioru przez badane dzieci jego oddziaływań oraz ich jakości. Podejmowane badania należały zatem do badań o charakterze jakościowym. Celem przeprowadzonych badań było poznanie korzyści płynących z uczestnictwa w zajęciach tańca integracyjnego dla samopoczucia dzieci z dysfunkcją narządu ruchu. Problem badawczy zawarto w pytaniu: „Jak taniec integracyjny wpływa na samopoczucie dzieci niepełnosprawnych ruchowo?”

Tak sformułowany problem badawczy pozwolił na wyodrębnienie następujących pytań szczegółowych:

— Czy dzieci niepełnosprawne ruchowo chętnie uczestniczą w zajęciach tańca integracyjnego?

- Jakie potrzeby psychiczne dzieci z dysfunkcją narządu ruchu zaspokajają poprzez uczestnictwo w zajęciach tanecznych?
- Jakich przeżyć i emocji doświadczają dzieci z dysfunkcją narządu ruchu w czasie zajęć tańca integracyjnego?
- Jakie przeżycia, emocje i uczucia towarzyszą dzieciom niepełnosprawnym ruchowo w czasie przygotowań do występu w spektaklu tanecznym na scenie teatru, w jego trakcie i po występie?

W badaniach posłużono się metodą studium przypadku, wykorzystując techniki umożliwiające zebranie, analizę oraz interpretację interesującego badacza materiału. Wykorzystano technikę analizy dokumentów (dokumentacji szkolnej zawierającej dane dotyczące badanych dzieci), wywiadu (z osobą prowadzącą zajęcia tańca integracyjnego, wychowawcami klas dzieci niepełnosprawnych uczęszczających na zajęcia oraz z samymi dziećmi). Posłużono się również zmodyfikowanym, dostosowanym do możliwości percepcyjnych badanych dzieci testem niedokończonych zdań, mającym stworzyć im możliwość spontanicznej wypowiedzi, pozwalającej uzyskać wiedzę dotyczącą emocji przeżywanych i wywołanych w czasie tańca oraz w czasie występu w spektaklu tanecznym na scenie teatru.

Badania przeprowadzono na przełomie grudnia 2009 i stycznia 2010 wśród dzieci uczęszczających na zajęcia tańca integracyjnego, które odbywają się w Szkole Podstawowej nr 51 w Bytomiu. Zajęcia organizowane w ramach społecznego projektu utworzenia Integracyjnego Teatru Tańca „Mały Kierunek” prowadzone są przez doświadczonego tancerza — pedagoga Śląskiego Teatru Tańca. W zajęciach uczestniczy 15 dzieci, w tym 5 niepełnosprawnych ruchowo. W ramach zajęć od października 2008 roku dzieci pracowały nad spektaklem tanecznym zatytułowanym *Elementarz*, którego premiera odbyła się 9 lutego 2009 roku na scenie Śląskiego Teatru Tańca w Bytomiu. Obecnie dzieci przygotowują się do kolejnego spektaklu.

Ogólne informacje dotyczące dzieci niepełnosprawnych ruchowo uczęszczających na zajęcia tańca integracyjnego

Sebastian D. (lat 10) jest uczniem trzeciej klasy szkoły podstawowej z oddziałami integracyjnymi. Jest dzieckiem z dysfunkcją w obrębie narządu ruchu, której przyczynę stanowi przepuklina oponowo-rdzeniowa. Porusza się na wózku inwalidzkim. Analiza dokumentacji szkolnej oraz wywiadu z wychowawcą klasy, a także nauczycielem wspomagającym wykazała, że chłopiec pochodzi z rodziny rozbitej, a półtora roku temu pod-

czas wypadku stracił nagle matkę, która była jego jedynym opiekunem. Sebastian ma dwoje dorosłego rodzeństwa. Po śmierci matki opiekę nad chłopcem przejęła siostra. Sytuacja materialna, a także socjalna rodziny jest trudna. Cała rodzina składająca się z trzech osób dorosłych i trojga dzieci, w tym Sebastiana, zajmuje trzypokojowe mieszkanie w bloku. Chłopiec mieszka w jednym pokoju wraz z siostrą, jej partnerem i dwójką ich dzieci. Z informacji dotyczących sytuacji szkolnej dziecka, zawartych w dokumentacji wychowawcy klasy oraz nauczyciela wspomagającego, wynika, że Sebastian chętnie przychodzi do szkoły i wykazuje chęć do nauki. Pracuje według indywidualnego programu edukacyjnego, radzi sobie zadowolająco. Zwykle jest przygotowany do lekcji i ma odrobione zadanie domowe. Zadania odrabia zazwyczaj w świetlicy szkolnej oraz na zajęciach rewalidacyjnych. Dziecko bardzo chętnie bierze udział w lekcjach WF, wykonując w miarę swoich możliwości ćwiczenia niewymagające angażowania dolnych partii ciała. Bardzo lubi naukę gry w tenisa stołowego. Lubi brać udział w zabawach. Chłopiec lubi spędzać czas w świetlicy szkolnej, w której po lekcjach oczekuje na przewóz do domu. Informacje zawarte w wywiadzie z wychowawcą klasy, nauczycielem wspomagającym, a także w ocenie opisowej ucznia wykazały, że Sebastian jest dzieckiem pogodnym, zadowolonym, życzliwie ustosunkowanym do otoczenia i mimo przeciwności losu optymistycznie nastawionym do życia. Rzadko bywa smutny, zazwyczaj wtedy, gdy przypomina mu się mama. Łatwo nawiązuje kontakty towarzyskie w środowisku szkolnym, zarówno z rówieśnikami, jak i z nauczycielami oraz innymi pracownikami szkoły. Bardzo lubi spędzać czas w towarzystwie rówieśników.

Andrzej O. (lat 12) uczęszcza do czwartej klasy integracyjnej szkoły podstawowej. Z powodu mózgowego porażenia dziecięcego porusza się na wózku. Ma również obniżoną sprawność manualną. Wykazuje niewielką samodzielność w zakresie samoobsługi. Z analizy danych zebranych w wywiadzie z wychowawcą klasy oraz nauczycielem wspomagającym wynika, że chłopca i jego starszą siostrę wychowywała jedynie matka, która dwa lata temu zmarła po przebyciu ciężkiej choroby. Po śmierci matki opiekę nad dziećmi przejęła babcia, która okazuje chłopcu wiele zainteresowania, troski i miłości. Sytuacja materialna rodziny jest bardzo trudna. Informacje na temat sytuacji szkolnej chłopca uzyskane na podstawie danych zawartych w dokumentach szkoły oraz wywiadach z nauczycielami wskazują, że pracujący według indywidualnego programu nauczania Andrzej nieźle radzi sobie z opanowywaniem wiedzy szkolnej, a jego wyniki w nauce są zadowolające. W kontaktach z rówieśnikami jest raczej powściągliwy, bliższa więź koleżeńska łączy go jedynie z dziewczynką z klasy równoległej, również cierpiącą na MPD i poruszającą się na wóz-

ku. Oczekując w świetlicy szkolnej na zajęcia rewalidacyjne lub czasami na powrót do domu, lubi przebywać w jej towarzystwie.

Maciej P. (lat 10) uczęszcza do trzeciej klasy integracyjnej (tej samej, do której uczęszcza Sebastian D.). Chłopiec porusza się na wózku z powodu dysfunkcji narządu ruchu, której przyczyną jest mózgowo porażenie dziecięce. Wywiad z wychowawcą klasy oraz nauczycielem wspomagającym, a także analiza dokumentacji szkolnej wykazały, że Maciek wychowuje się w pełnej rodzinie, której zarówno sytuacja materialna, jak i socjalna jest dobra. Mieszka wraz z rodzicami i czteroletnim bratem. Rodzice poświęcają mu dużo uwagi i troski. Z analizy dokumentacji będącej w posiadaniu wychowawcy klasy oraz wywiadu z nim i nauczycielem wspomagającym wynika, że chłopiec uczy się, jak pozostałe dzieci niepełnosprawne uczęszczające do tej szkoły, zgodnie z indywidualnym programem edukacyjnym opracowanym na miarę jego edukacyjnych możliwości. Osiąga dobre wyniki w nauce i zawsze jest przygotowany do lekcji. W zajęciach WF uczestniczy niezbyt chętnie, woli być obserwatorem tego, co robią inne dzieci. Kibicuje kolegom podczas zabaw. Z analizy zebranych danych wynika, że Maciek jest dzieckiem spokojnym, ale jak na swój wiek bardzo poważnym, często bywa zamyślony, zdarza mu się płakać z błahych powodów. Choć lubi spędzać czas z rówieśnikami, woli towarzystwo dorosłych, którym nieustannie zadaje pytania. Jest zawsze chętny do pomocy nauczycielom.

Ewelina M. (lat 9) jest uczennicą pierwszej klasy integracyjnej. Dysfunkcja narządu ruchu spowodowana przepukliną oponowo-rdzeniową uniemożliwia jej samodzielne poruszanie się, w związku z czym zmuszona jest korzystać z wózka inwalidzkiego. Dziewczynka jest bardzo samodzielna. Przed zajęciami rehabilitacyjnymi bez pomocy schodzi z wózka na podłogę, potrafi również sama się przebrać. Ma jednak skłonności do wykorzystywania osób, które nie są świadome jej możliwości w zakresie czynności samoobsługowych. Analiza danych zawartych w dokumentach oraz w wywiadzie z nauczycielem Eweliny pozwoliła ustalić, że dziewczynka wychowuje się w rodzinie wielodzietnej (ma siedmioro rodzeństwa). Warunki socjalne rodziny, jak i jej sytuacja materialna są bardzo trudne. Rodzina mieszka w niewielkim mieszkaniu w starej kamienicy położonej w centrum miasta. Rodzice pracują jako motorniczy. Starsze rodzeństwo Eweliny bardzo się o nią troszczy, pomagając jej we wszystkim, także w odrabianiu lekcji; jest przez nie rozpieszczana. Uzyskane na podstawie analizy dokumentacji i wywiadu zarówno z nauczycielem wspomagającym, jak i z wychowawcą Eweliny informacje wskazują, że dziewczynka uczęszcza do klasy pierwszej po raz drugi. Z powodu braku

dojrzałości szkolnej wydłużono jej pierwszy etap edukacji. Obecnie Ewelina osiągnęła dojrzałość szkolną i mimo pewnych trudności nieźle radzi sobie z obowiązkami szkolnymi. Bardzo lubi uczestniczyć w lekcjach wychowania fizycznego, garnie się zwłaszcza do udziału w różnego rodzaju zabawach. Ewelina jest bardzo pogodna, wesoła, spontaniczna, ma optymistyczne spojrzenie na rzeczywistość. Ma świetny kontakt z dorosłymi oraz z dziećmi. Nie boi się nowego otoczenia, szybko zaadaptowała się w nowej klasie. Jest lubiana zarówno przez swoich niepełnosprawnych, jak i pełnosprawnych rówieśników.

Alicja C. (lat 12) jest uczennicą czwartej klasy integracyjnej. Cierpi na mózgowie porażenie dziecięce. Podobnie jak inne dzieci z MPD, porusza się na wózku, ma obniżoną sprawność manualną oraz problemy z komunikacją werbalną. Analiza dokumentacji oraz danych zebranych w wywiadzie z jej wychowawcą dostarczyła informacji na temat sytuacji rodzinnej dziecka, a także warunków mieszkaniowych i materialnych rodziny. Alicja wychowywana jest przez matkę i jej partnera, który nie jest ojcem dziewczynki. Ma czteromiesięcznego przyrodniego brata. Rodzina jest wydolna wychowawczo i dobrze spełnia swoje funkcje. Rodzina wraz z babcią dzieci mieszka w dużym mieszkaniu w bloku. Sytuacja materialna rodziny jest dobra. Z analizy danych dotyczących sytuacji szkolnej dziewczynki wynika, że Alicja jest uczennicą bardzo pilną i w miarę swoich możliwości (na ile pozwala jej deficyt) stara się radzić sobie z wymaganiami szkolnymi. To dziewczynka nieśmiała, cicha i spokojna, a także bardzo wrażliwa. Głęboko przeżywa niepowodzenia. Wykazuje przyjazny stosunek do otoczenia. Jest lubiana przez koleżanki z klasy, które zawsze służą jej pomocą. Lubi bawić się z dziećmi, które zna.

Aktywność na zajęciach tańca integracyjnego

Zajęcia tańca integracyjnego są dla dzieci niepełnosprawnych czymś nowym, a więc i nieznanym. Niektóre z nich są otwarte na zdobywanie nowych doświadczeń i cieszą się nimi, inne zaś obawiają się przykrych doznań z nimi związanych. Różnie reagują więc na możliwość udziału w takiej formie aktywności.

Sebastian D. Z analizy danych zebranych w wywiadzie z pedagogiem prowadzącym zajęcia tańca oraz samym chłopcem, a także z analizy testu niedokończonych zdań wynika, że Sebastian bardzo chętnie bierze udział w zajęciach tańca integracyjnego. Gdyby istniała taka możliwość, chciałby, żeby odbywały się one nawet codziennie. Wykazuje ogromne za-

angażowanie w wykonywanie ćwiczeń tanecznych, chętnie improwizuje. Podchodzi do zajęć bardzo entuzjastycznie. Jego entuzjazm wzrósł jeszcze po udanym występie na scenie Śląskiego Teatru Tańca. W wywiadzie dla TV Silesia powiedział, że „nie wyobraża sobie życia bez tańczenia”. Analiza wywiadów z wychowawcą klasy, do której uczęszcza Sebastian, oraz z nauczycielem wspomagającym wykazała, że w dniu, w którym odbywają się zajęcia taneczne, chłopiec jest bardzo podekscytowany, nie może się ich doczekać, bardzo często pyta, która jest godzina i ile jeszcze czasu do rozpoczęcia zajęć.

Andrzej O. Na podstawie wypowiedzi udzielonej w wywiadzie przez prowadzącego zajęcia ustalono, że na początku chłopiec podchodzi do zajęć sceptycznie, nie wierzył, że może bawić się i tańczyć jak inne dzieci. Jednak obserwując swoich kolegów z grupy, powoli zaczął się otwierać. Początkowo nieśmiało brał udział w zabawach, a kiedy przekonał się, że są źródłem radości, coraz chętniej się do nich włączał. Wypowiedzi Andrzeja świadczą o tym, że obecnie lubi chodzić „na tańce” i niechętnie je opuszcza, gdy jest do tego zmuszony.

Maciej P. Analiza wszystkich zebranych danych wykazała, że chłopiec bardzo lubi uczestniczyć w zajęciach tańca. Podobnie jak jego kolega Sebastian, Maciek chciałby, by zajęcia odbywały się częściej. Podczas zajęć chętnie improwizuje, popisując się przed innymi dziećmi, które często krytykuje i poucza. Bardzo angażuje się w to, co robi. Z wywiadu z nim wynika ponadto, że Maciek bardzo się cieszy z tego, że może tańczyć, i często myśli o tańcu.

Ewelina M. Wywiad z pedagogiem tańca prowadzącym zajęcia pozwolił ustalić, że od samego początku Ewelina wykazywała ogromną chęć uczestniczenia we wszystkich proponowanych zabawach. Na zajęciach często sama inicjuje improwizację. Po zakończeniu zajęć zwykle pyta, kiedy będą następne i czy nie mogłyby być już jutro. Z wywiadu z wychowawcą dziewczynki i nauczycielem wspomagającym, a także z jej wypowiedzi wynika, że Ewelina często chwali się koleżankom, że uczestniczy w zajęciach tańca. Lubi opowiadać innym, co dzieci robią w czasie zajęć. W środy (dzień zajęć) dopytuje się, czy „pani na pewno będzie”, i nie może się doczekać zajęć. Mówi, że je po prostu uwielbia i nie wyobraża sobie, że mogłoby ich nie być. Czuje się nieszczęśliwa, kiedy zdarza jej się opuszczać zajęcia.

Alicja C. Na podstawie informacji uzyskanych w wywiadzie z prowadzącym zajęcia pedagogiem ustalono, że nieśmiałość i wstydlivość

dziewczynki sprawiła, iż początkowo nie chciała brać udziału w zabawach. Wolała się przyglądać. Stopniowo jednak pokonywała nieśmiałość i za namową rówieśników włączała się do zajęć. Z analizy wywiadu z Alicją oraz testu niedokończonych zdań wynika, że dziewczynka bardzo lubi zajęcia taneczne i chętnie w nich uczestniczy, dobrze się bawiąc. Bardzo cieszy się, gdy się zbliżają, i nie lubi ich opuszczać.

Potrzeby psychiczne zaspokajane u dzieci z dysfunkcją narządu ruchu poprzez udział w zajęciach tańca integracyjnego

Lista potrzeb psychicznych człowieka jest długa, a zaspokajanie ich jest bezsprzecznie najważniejszym jego pragnieniem. Taniec może sprawić, że realizacja wielu z nich stanie się możliwa, dzięki czemu wzrośnie w człowieku poczucie siły i własnej wartości.

Sebastian D. Z analizy danych zawartych w wywiadach z nauczycielami oraz pedagogiem prowadzącym zajęcia wynika, że dzięki zajęciom tańca integracyjnego, a zwłaszcza udziałowi w spektaklu tanecznym na scenie teatru chłopiec stał się bardziej pewny siebie, wzrosło poczucie jego własnej wartości, zaczął dostrzegać swoje możliwości, w tym możliwości swojego ciała, a także możliwości realizacji swoich marzeń. Czuje się bardziej akceptowany przez swoją rodzinę oraz środowisko rówieśnicze. Natomiast analiza wywiadu z chłopcem oraz testu niedokończonych zdań wykazała, że Sebastian uczestniczy w zajęciach dlatego, że poprawiają mu nastrój, pozwalają mu uwierzyć, że potrafi tańczyć, choć jeszcze niedawno wydawało mu się to niemożliwe. Występ na scenie teatru sprawił, że poczuł się „wielki i silny”, co przyczyniło się w istotnym stopniu do zaspokojenia potrzeby akceptacji siebie oraz odkrywania swoich możliwości. Stwierdził, że „przecież każdy może mieć sukces, nawet takie dziecko jak on”.

Andrzej O. Analiza zgromadzonych danych wykazała, że taniec wyzwała w Andrzeju naturalność i swobodę zachowań. Chłopiec uwierzył, iż mimo ograniczeń może bawić się jak inne dzieci. Czerpie z tańca połączonego z zabawą dużą przyjemność. Taniec pomaga mu zapomnieć o przykrych przeżyciach. Analiza zebranych informacji wykazała, że Andrzej doświadczając satysfakcji związanej z sukcesem, jakim był dla niego udany występ przed publicznością, uwierzył w swoje możliwości, uwierzył też, że poprzez taniec może łatwiej wyrażać swoje uczucia.

Maciej P. Ze zgromadzonych na podstawie wywiadów oraz analizy testu informacji wynika, że chłopiec najbardziej ceni w tańcu możliwość wyrażania swoich uczuć, co zaspokaja w nim potrzebę rozładowania napięcia. Dostrzegł, że poprzez taniec w połączeniu z zabawą może się rozluźnić i zrelaksować. Taniec jest dla niego „atrakcją”. Traktuje go także jako lekarstwo na smutek, twierdząc, że poprawia mu humor. Dzięki temu, że też może tańczyć, czuje się bardziej wartościowy i wierzy, że dostrzegają to inni. Wspólna zabawa zaspokaja w nim potrzebę bliskiego kontaktu z rówieśnikami. Udział w spektaklu dał mu poczucie szczęścia i samozadowolenia.

Ewelina M. Z analizy zebranych w toku badań danych wynika, że taniec jest dla Eweliny przede wszystkim „fajną zabawą”. Kiedy tańczy, czuje się jak „Arielka” (czyli Mała Syrenka), co świadczyć może o zaspokajaniu poprzez taniec potrzeby akceptacji własnego ciała, a także potrzeby odczuwania przyjemnych doznań. Zaprzyjaźniła się z dziewczynkami z grupy tanecznej, realizując w ten sposób potrzebę zaspokajania kontaktów rówieśniczych. Występ przed publicznością, oprócz poczucia satysfakcji, wyzwolił w niej chęć „zdobycia sławy”. W wywiadzie stwierdziła, że „jak się o czymś mocno marzy i się mocno pracuje, to marzenia się spełniają”.

Alicja C. Na podstawie analizy wywiadów z pedagogiem prowadzącym zajęcia taneczne oraz z samą dziewczynką, jak również analizy testu niedokończonych zdań wywnioskowano, że Alicja dzięki uczestnictwu w zajęciach, poprzez odkrywanie nowych pokładów własnych możliwości, uwierzyła, że potrafi więcej niż sądziła. Wcześniej nigdy nie myślała, że mogłaby tańczyć. Dzięki zabawie w gronie przyjaźnie nastawionych do niej dzieci w pewnym stopniu pokonała także nieśmiałość utrudniającą jej funkcjonowanie w grupie rówieśniczej. Biorąc udział w spektaklu, czuła się jak „prawdziwa artystka”, co sprawiło, że wzmocniła poczucie własnej wartości.

Przeżycia, emocje i uczucia towarzyszące dzieciom niepełnosprawnym ruchowo w czasie zajęć tańca oraz występu w teatrze

Emanacja pozytywnych emocji uwalnianych w tańcu jest chyba jego największą wartością. Dzieci tańcząc i „bawiąc się tańcem”, zarażają się nawzajem pozytywnymi doznaniem, które dominują zazwyczaj podczas

takiej formy zajęć. Dla dzieci niepełnosprawnych taniec może więc stać się formą „nieświadomej” terapii uczuć.

Sebastian D. Z wywiadu udzielonego przez osobę prowadzącą zajęcia wynika, że chłopiec okazuje podczas zajęć wiele pozytywnych emocji, takich jak radość, poczucie szczęścia, zadowolenie z tego, co udaje mu się zrobić. Dane zawarte w wywiadzie z nim i teście niedokończonych zdań świadczą ponadto, że taniec sprawia Sebastianowi wielką przyjemność, gdy tańczy, czuje się „jak motyl” i jest bardzo szczęśliwy, uwielbia tańczyć. Przed występem w spektaklu czuł treść, ale później, gdy publiczność nagradzała dzieci gorącymi brawami, czuł się podziwiany i doceniony. Czuł, że jest „silny i wielki jak Superman”. Przyznał, że czuł wówczas „uśmiech i szczęście”. Był zachwycony tym, jak publiczność przyjęła ich występ. Zarówno przed udziałem w spektaklu, jak i po występie był bardzo podekscytowany.

Andrzej O. Uczestnictwo w zajęciach tańca integracyjnego daje mu poczucie zadowolenia. Taniec jest dla niego źródłem przyjemnych doznań. Poprzez udział w zajęciach doświadcza radości. Wspólna zabawa poprawia mu nastrój. Cieszył się ze swojego osiągnięcia, jakim był udany udział w spektaklu tanecznym; występ stał się dla niego źródłem satysfakcji, radości i poczucia szczęścia.

Maciej P. Informacje zawarte w wywiadach z osobą prowadzącą zajęcia, wychowawcą i nauczycielem wspomagającym oraz chłopcem, a także w teście niedokończonych zdań dały możliwość ustalenia, że taniec przynosi Maćkowi radość i samozadowolenie. Kiedy tańczy, zwłaszcza przed publicznością, czuje, że jest sławny. Przed spektaklem oraz w jego trakcie „trochę się bał, że coś mu się nie uda”, ale mimo to nie mógł się doczekać, kiedy wystąpi. Po występie w spektaklu czuł się wzruszony reakcją publiczności. Bardzo się cieszył, że mógł wystąpić przed publicznością, wśród której znaleźli się również jego rodzice i babcia.

Ewelina M. Analiza wywiadu z pedagogiem prowadzącym zajęcia, a także z Ewelina oraz analiza testu pozwoliły ustalić, że na zajęciach dziewczynka emanuje radością i entuzjazmem. Podobnie jak inne dzieci, tańcząc i bawiąc się na zajęciach, czuje radość i szczęście. Gdyby nie mogła tańczyć, „byłoby jej smutno”. Przed występem w teatrze była bardzo podekscytowana, nie mogła się doczekać, kiedy wyjdzie na scenę. Nie miała żadnych obaw ani tremy. Nagradzana brawami publiczności, „czuła się sławna jak Doda”. Cieszyła się ze wspólnego sukcesu grupy.

Alicja C. Analiza informacji uzyskanych w wywiadzie z pedagogiem prowadzącym zajęcia pozwoliła na ustalenie, że taniec wyzwala w dziewczynce wiele przyjemnych doznań. Zaczął stanowić dla niej źródło radości i zadowolenia. Stała się bardziej otwarta w kontaktach z innymi dziećmi. Jako osoba nieśmiała i wstydliwa, głęboko przeżywająca zarówno swoje sukcesy, jak i niepowodzenia, Alicja przed występem w Teatrze Tańca obawiała się przede wszystkim, że widownia źle przyjmie występ ich grupy. Bała się ośmieszenia. W czasie spektaklu jednak obawy ją opuściły, czuła się na scenie swobodnie. Po występie czuła ogromne wzruszenie, rozplakała się ze szczęścia.

Wartość tańca integracyjnego dla dzieci niepełnosprawnych ruchowo

Z wywiadu przeprowadzonego z osobą prowadzącą zajęcia tańca integracyjnego w szkole (fizjoterapeutą — tancerzem pedagogiem) wynika, że taniec w pracy z grupą o zmniejszonej sprawności, jaką w tym przypadku stanowią dzieci uczęszczające na zajęcia, wpływa nie tylko na ciało, ale także na emocje, psychikę, relacje społeczne. Terapia sama w sobie jest celem drugorzędnym, dzieje się jakby samoistnie podczas realizacji celu nadrzędnego, jakim jest dawanie tancerzom o różnej sprawności możliwości odczuwania i odkrywania nowej jakości w tańcu, odnajdywania nowych możliwości ciała, a nie skupiania się na ograniczeniach. Z wywiadu wynika także, że twórczy taniec rozwija zdrowie psychiczne, nie podając dokładnych instrukcji, jak człowiek ma się poruszać, skupiając się na kreatywnym aspekcie nieświadomości. Cele terapeutyczne to przede wszystkim: zwiększanie świadomości siebie oraz relacji z innymi, wzrost uspołecznienia i poprawa integracji społecznej, dostarczenie nowych sposobów wyrażania emocji (również gniewu, złości, jak i radości oraz szczęścia), zwiększenie ilości wzorców ruchowych, poprawa organizacji i integralności ruchu, spójne doświadczenie prowadzące do integracji psychosomatycznej. Niewątpliwą wartością tańca integracyjnego dla dzieci poruszających się na wózkach jest również przekonanie ich do własnej działalności artystycznej.

Podsumowanie i wnioski

Taniec jest bardzo lubianą przez dzieci formą aktywności ruchowej. Zajęcia tańca integracyjnego są zarówno dla dzieci z dysfunkcją narządu

ruchu, jak i dla ich pełnosprawnych rówieśników dużą atrakcją. Zabawy taneczne proponowane na zajęciach łączą wrażenia słuchowe, wzrokowe, a przede wszystkim dotykowe i ruchowe, wprowadzają radosny nastrój i odprężenie. Taniec jest dla nich nową przygodą, dzięki której mogą przeżyć niezwykłą podróż w swojej wyobraźni. Badania wykazały, że udział w zajęciach tańca integracyjnego przede wszystkim umożliwia dzieciom niepełnosprawnym ruchowo realizację wielu potrzeb psychicznych. Wzmacnia wiarę we własne siły i możliwości, poczucie własnej wartości i pewności siebie, dodaje odwagi, zaspokaja potrzebę uwalniania uczuć i emocji, a także własnej energii, daje poczucie szczęścia, radości, satysfakcji i zadowolenia, mobilizuje dzieci do pokonywania trudności. W czasie zajęć dzieci doświadczają „bycia w grupie”. Dążenie do osiągnięcia wspólnego celu, jakim jest udział w spektaklu tanecznym w „prawdziwym” teatrze, zachęca dzieci do współpracy i współdziałania, co przyczynia się do integracji grupy i zacieśnienia więzi emocjonalnych między uczestnikami zajęć. Udział w spektaklu tanecznym jest dla nich nie tylko źródłem emocjonalnych doznań, ale i niezapomnianych wzruszeń.

Zakończenie

Uczestnictwo dzieci niepełnosprawnych ruchowo w zajęciach tanecznych wzmacnia ich wiarę we własne możliwości, pokazuje, że to, co niewykonalne, staje się wykonalne, to, co nieosiągalne, staje się osiągalne, to, co niemożliwe — możliwe. Udział w zajęciach tańca, wieńczonych spektaklami tanecznymi na prawdziwej teatralnej scenie, związany z przyływem pozytywnych myśli i emocji, stanowi dla nich potężny zastrzyk wiary w siebie, wzmacniający w nich poczucie własnej wartości.

Taniec integracyjny daje małym niepełnosprawnym tancerzom poczucie spełnienia w nowej roli, jest źródłem radości i satysfakcji, a także w dużym stopniu zaspokaja potrzebę kontaktu emocjonalnego ze zdrowymi rówieśnikami, co w efekcie ma dobroczynny wpływ na ich nastrój i samopoczucie. Jest przykładem przełamywania stereotypów i pokonywania kolejnych barier izolujących niepełnosprawnych od zdrowego świata. Nie budzi więc wątpliwości fakt, że uczestnictwo w zajęciach tańca korzystnie wpływa na poprawę samopoczucia i pośrednio na polepszenie jakości życia dzieci niepełnosprawnych ruchowo.

Bibliografia

- Bogdanowicz M., Kisiel B., Przasnyska M., 1998: *Metoda Weroniki Sherborne w terapii i wspomaganiu rozwoju dziecka*. Warszawa.
- Dbaj S., 2006: *Zabawa i jej rodzaje*. „Publikacje Edukacyjne”, nr 8. Tryb dostępu: <http://publikacje.edu.pl/publikacje.php?nr=3998>. Data dostępu: 19 stycznia 2010 r.
- Dziedzic A., Pichalska J., Świdorska E., 1995: *Drama na lekcjach języka polskiego w szkole średniej*. Wyd. 2. Warszawa.
- Golc J.W., 2003: *Taniec — środek i cel integracji*. „Nowe w Szkole”, nr 6.
- Kappert D., 2005: *Tańcząc z dziećmi. Improwizacja taneczna — symbolika ciała — socjoterapia*. Tłum. H. Łukaszewska, N. Szymańska. Warszawa.
- Machulska H., Pruszkowska A., Tatarowicz J., 1997: *Drama w szkole podstawowej*. Warszawa.
- Maciarz A., 1992: *Uczniowie niepełnosprawni w szkole powszechnej: poradnik dla nauczycieli*. Warszawa.
- Minczakiewicz E., 2006: *Zabawa w rozwoju poznawczym i emocjonalno-społecznym dzieci o zróżnicowanych potrzebach i możliwościach*. Kraków.
- Paluch M., 2009: *Pląsy terapeutyczne*. Tryb dostępu: <http://www.tvs.pl/informacje/8535>. Data dostępu: 19 stycznia 2011 r.
- Rybok K., 2009: *Integracyjny Teatr Tańca. O projekcie*. Tryb dostępu: http://www.stt.art.pl/pl_pl/integracyjny_teatr_tanca/o_projekcie.html. Data dostępu: 19 stycznia 2010 r.
- Tomaszewski W., 1991: *Człowiek tańczący*. Warszawa.
- Urban A., 2008: *Psychospołeczny rozwój dzieci niepełnosprawnych*. Tryb dostępu: <http://www.edukacja.edux.pl/p-371-psychospoleczny-rozwój-dzieci-niepełnosprawnych.php>. Data dostępu: 19 stycznia 2011 r.

Źródła internetowe

- <http://www.szkolnictwo.pl/>
http://www.tvs.pl/informacje/8535,plasy_terapeutyczne.html
<http://publikacje.edu.pl/>
<http://www.stt.art.pl/wybor.html>